

LIBERUL ACCES LA JUSTIȚIE – ASPECTE DEOSEBITE DESPRINSE DIN JURISPRUDENȚA CURȚII CONSTITUȚIONALE ȘI A CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Fie că teoreticianul îl privește ca pe o garanție fundamentală pentru exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților cetățenești, ori ca pe o dispoziție imperativă chemată să dea sens noțiunii de “*stat de drept*”, principiul constituțional al liberului acces la justiție a fost și rămâne, în practică, primul argument constituțional pe care cel ce dorește protejarea drepturilor și intereselor sale legitime îl va invoca în sprijinul său. Că așa stau lucrurile, o confirmă și jurisprudența Curții Constituționale din România, instanță ce a fost chemată în numeroase rânduri să se pronunțe asupra conformității diferitelor legi sau ordonanțe cu acest principiu. Astfel au luat naștere o serie de decizii care, prin efortul de aliniere la soluțiile Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în această materie, s-au constituit într-un adevărat ghid pentru o justă interpretare a dispozițiilor art.21 din Constituție.

Semnificația juridică, socială și politică a principiului liberului acces la justiție într-o societate democratică.

Semnificația juridică, socială și politică a principiului accesului liber la justiție ne apare cu atât mai substanțială cu cât, în contextul unei constituții și a unor acte internaționale care tind către o reglementare exhaustivă a drepturilor și libertăților omului, **garantarea efectivă a existenței și respectării acestora** se conturează ca o preocupare de prim rang. Într-adevăr, denumirea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO) sintetizează însuși spiritul acesteia ce urmărește nu o simplă proclamare a unor drepturi, ci, îndeosebi, instituirea mijloacelor pentru a face posibilă respectarea, apărarea acestora.^[1] Astfel văzute lucrurile, garanția accesului la justiție nu depinde de reglementarea expresă în legislația unui stat parte la Convenție a acestui drept.

Hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în speța *Golder contra Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (1975)*^[2] relevă importanța deosebită pe care această instanță o atribuie principiului liberului acces la justiție pentru însăși existența unei societăți democratice. Astfel, acestei hotărâri îi poate fi atribuit un dublu merit: pe de o parte, acela de a fi tranșat problema privind sfera de aplicabilitate a art.6 pct.1 din CEDO, în sensul în care acesta reglementează nu numai condițiile necesare desfășurării unui proces echitabil, ci și dreptul de a accede la un astfel de proces pentru apărarea drepturilor prevăzute de lege,^[3] iar pe de altă parte, acela de a fi subliniat importanța exercitării unui asemenea drept în contextul unei societăți democratice și al unui stat de drept. Fundamentându-și soluțiile pe două argumente majore, principiul conform căruia o acțiune civilă trebuie să poată fi supusă judecății unei

instanțe judecătorești - ca unul dintre principiile fundamentale de drept universal recunoscute - și principiul juridic care interzice denegarea de dreptate, Curtea a arătat că *“Dacă art.6 pct.1 ar fi interpretat ca privind în mod exclusiv derularea unei cauze deja inițiate într-o instanță judecătorească, un stat contractant ar putea, fără încălcarea acestui text, să desființeze instanțele sau să sustragă competenței lor soluționarea anumitor categorii de cauze cu caracter civil pentru a le încredința unor organe dependente de guvern. Atare ipoteze, inseparabile de riscul arbitrarului, ar avea consecințe, contrare principiilor de mai sus, pe care Curtea nu le poate trece cu vederea”*. Astfel fiind, s-a considerat că *“ar fi de neconceput ca art.6 pct.1 să descrie în detaliu garanțiile procedurale acordate părților unei acțiuni civile în curs, fără a proteja mai întâi ceea ce singur face în realitate posibilă exercitarea unei astfel de garanții: accesul la instanța judecătorească. Echitatea, publicitatea și celeritatea unui proces nu au nici o semnificație în absența procesului”*.

În ceea ce privește România, existența acestui drept nu poate fi supusă nici unei discuții de vreme ce, în art.21 din Constituție se prevede expres dreptul oricărei persoane de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, drept ce nu poate fi îngrădit în exercitarea sa de nici o lege. Mai mult, direcția pe care s-a înscris legiuitorul constituant, de aliniere la reglementările europene în materie de drepturile omului, a fost confirmată și cu prilejul revizuirii și republicării Constituției, când art.21 a fost completat cu principiile consacrate de CEDO privitoare la dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. De asemenea, jurisdicțiile speciale administrative au dobândit, în virtutea alineatului ultim al art.21 un caracter facultativ și sunt gratuite.

Sfera de aplicare a principiului liberului acces la justiție

Prin generalitatea formulării sale, textul constituțional permite oricărei persoane accesul la justiție – cetățean român, străin sau apatrid – și vizează apărarea oricărui drept sau libertăți și a oricărui interes legitim, indiferent dacă acesta rezultă din Constituție sau din alte legi. Așa cum s-a subliniat însă în doctrină,^[4] sintagma *“interese legitime”* nu impune o condiție de admisibilitate a acțiunii în justiție, căci caracterul legitim sau nelegitim al pretențiilor formulate în acțiunea în justiție rezultă numai în urma judecării pricinii respective și va fi constatat prin hotărârea judecătorească. Ea obligă doar justiția să ocrotească numai interesele legitime.

Faptul că persoana care solicită judecarea cauzei sale de o instanță judecătorească se face vinovată de încălcarea anumitor drepturi și libertăți consacrate legal, nu poate fi privit ca un impediment pentru accesul la justiție.^[5] În acest sens s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului în speța *Lawless contra Irlandei (1961)*.^[6] Cu acel prilej s-a reținut că, deși dispoziția art.17 din CEDO privitoare la interzicerea abuzului de drept are o funcție prohibitivă – în sensul că nu permite nici unui individ sau grup să se prevaleze de vreo prevedere a Convenției pentru a se angaja sau desfășura o activitate menită să înfrângă un drept sau o libertate consacrată de aceasta – ea nu poate priva un

individ de accesul la justiție și la un proces echitabil, atât timp cât acesta nu a invocat Convenția în vederea justificării sau îndeplinirii unor acte contrare drepturilor și libertăților recunoscute de aceasta.

Mai mult, importanța deosebită care îi este atribuită acestui drept într-o societate democratică face ca însăși renunțarea la el de către beneficiar să fie supusă unor condiții, fără de care ea nu poate fi considerată validă. Într-adevăr, din studierea cazului *Deweer contra Belgiei* (1980),^[7] se constată că două sunt cerințele pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului le consideră necesare pentru ca o astfel de renunțare să poată produce efecte: prima dintre ele vizează libertatea actului de voință, în sensul de a nu fi fost exercitată nici o constrângere asupra beneficiarului dreptului, iar cea de-a doua, lipsa echivocului.

În ceea ce privește obiectul renunțării, trebuie făcută o distincție.^[8] Garanția unui proces echitabil, care presupune și accesul la acesta, așa cum am mai arătat, se compune dintr-o serie de drepturi distincte, cum ar fi cele privind o instanță imparțială și independentă, judecata publică sau termenul rezonabil de desfășurare. Pentru unele dintre aceste drepturi se poate admite renunțarea. De exemplu, în ceea ce privește publicitatea procedurii, așa cum s-a reținut în cazul *Albert și Le Compte contra Belgiei* (1983).^[9] În schimb, altele formează însăși esența noțiunii de “proces echitabil”, acesta neexistând în absența lor. Astfel este cerința privind o instanță imparțială și independentă.

Caracterele principiului liberului acces la justiție

După cum reiese din cele de mai sus, principiul liberului acces la justiție oferă oricărei persoane dreptul de a accede la instanța judecătorească în vederea apărării drepturilor sale. Așa cum s-a subliniat însă în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, simpla sa consacrare legală, chiar și la nivelul suprem, prin constituție, nu este de natură a asigura și o eficacitate reală a acestuia, atât timp cât, în practică, exercitarea sa întâmpină obstacole. Accesul la justiție trebuie să fie asigurat, în consecință, în mod **efectiv și eficace**.^[10] Astfel în cazul *Airey contra Irlandei* (1979),^[11] Curtea a considerat că d-na Airey nu s-a bucurat de un acces efectiv la justiție, deoarece, raportat la situația patrimonială particulară a acesteia, ea nu avea posibilitatea de a-și angaja un apărător, iar statul nu acorda asistență juridică gratuită pentru tipul de cauze în care aceasta era implicată. Faptul că această împrejurare nu era generată de prevederile unui act normativ, ci de situația personală a acesteia nu putea fi considerat ca hotărâtor, conchizându-se în sensul că “*un obstacol de fapt poate să încalce prevederile Convenției în aceeași măsură ca un obstacol juridic și anume obligații rezultând din Convenție cer uneori măsuri pozitive din partea statului*”. Fără a tranșa chestiunea asigurării unei asistențe judiciare în toate cazurile, Curtea Europeană a reținut totuși că, în acele spețe când apărarea unei persoane nu se poate realiza decât pe această cale, statul trebuie să ia măsuri pentru ca accesul la justiție să nu devină iluzoriu.

Necesitatea asigurării unui acces efectiv la justiție nu poate fi considerată însă ca reprezentând un obstacol pentru instituirea, prin lege, a unor condiții pentru cei care doresc să supună cauza lor judecării instanțelor judecătorești, așa cum sunt taxele judiciare de timbru. În acest sens este și jurisprudența Curții Constituționale,^[12] în care s-a statuat că justiția este un serviciu public al statului, iar costurile sale se suportă de la bugetul de stat, la ale cărui venituri trebuie să contribuie toți cetățenii. În acest sens taxele judiciare de timbru semnifică ceea ce s-a numit *“impozit pe justiție”*. Contribuția justițiabilului prin avansarea unei părți din cheltuielile pe care le implică serviciul public al justiției poate fi recuperată însă de la partea care cade în pretenții, înglobându-se în cheltuielile de judecată.

De asemenea, s-a observat și că, potrivit prevederilor Constituției noastre prin care se garantează accesul liber la justiție, nu este instituită nici o interdicție cu privire la taxele judiciare.

În susținerea excepțiilor de neconstituționalitate referitoare la aceeași problemă, autorii acestora au invocat și argumentul încălcării dreptului constituțional la petiție, care trebuie să fie gratuit. Într-adevăr, art.51 din Constituție, consacrand dreptul de petiționare, precizează că exercitarea acestuia *“este scutită de taxă”*. Numai că, astfel cum rezultă din chiar reglementarea constituțională, accesul la justiție, care presupune o cerere adresată instanței, nu este identic cu dreptul de petiționare, fiecare dintre aceste drepturi având determinări specifice și exclusive. De regulă, cererea în justiție se rezolvă în cadrul unei proceduri jurisdicționale; dimpotrivă, petiția se rezolvă, de regulă, în cadrul unei proceduri administrative, având o anumită specificitate de natură necontencioasă.

Considerând justă soluția Curții Constituționale în privința taxelor de timbru și a timbrelor judiciare, nu putem să nu observăm totuși că, dacă ar fi să luăm în considerare jurisprudența Curții de la Strasbourg, statul ar putea fi ținut să ia măsuri pentru a facilita accesul la justiție, în acele cazuri particulare când, din împrejurări de fapt insurmontabile, exercitarea acestui drept ar fi împiedicată de existența acestor condiții.^[13] De altfel, instanța constituțională, a deschis acest drum prin declararea ca neconstituțional a art.164 alin.(1), (2) și (3) din Codul de procedură fiscală. Argumentând această decizie,^[14] Curtea a arătat că obligativitatea plății cauțiunii, ca o condiție de acces la calea de atac a contestației la executare, s-a relevat, în practică, a fi *“un impediment de multe ori insurmontabil, cu atât mai dificil de calificat ca rezonabil cu cât, potrivit legii, o asemenea cale de atac este deschisă oricărei persoane lezate în drepturile și interesele sale legitime.”*

Accesul la justiție trebuie să fie, de asemenea, eficace. Aceasta presupune posibilitatea ca hotărârea să fie pusă în executare, cu concursul forței coercitive a autorităților publice, în caz de necesitate.^[15]

O altă caracteristică a principiului liberului acces la justiție este aceea că **nu este un drept absolut**.^[16] În speța *Ashingdane contra Regatului Unit al Marii Britanii (1985)* s-a

reținut că acest drept cere, prin însăși natura sa, o reglementare din partea statului, reglementare ce poate varia în timp și spațiu, însă, în funcție de “*resursele comunităților și nevoile indivizilor*”. Astfel, cu referire la problema acordării asistenței judiciare, s-a arătat că aceasta se realizează, evident, în funcție de “*resursele comunității*”, adică de plafoanele bugetare. “*Nevoile indivizilor*” vizează, spre exemplu, măsurile impuse de situația deosebită în care se găsesc minorii și interzișii.

În elaborarea unei astfel de reglementări, statele se bucură de o anumită marjă de apreciere. Cu toate acestea, limitările nu trebuie să restrângă dreptul de acces într-atât încât să fie atinsă însăși substanța sa.

Accesul la justiție, ca un aspect inerent al dreptului la un proces echitabil

Accesul la justiție, ca un aspect inerent al dreptului la un proces echitabil, nu poate fi gândit în lipsa garanțiilor impuse de art.6 pct.1 din CEDO, garanții la care se poate renunța numai în măsura arătată mai sus.^[17] Într-adevăr, acest drept nu presupune doar ca instanță judecătorească să fie accesibilă, dar și imparțială și independentă în judecata sa, stabilită prin lege și competentă să soluționeze pe fond cauza.

Ce presupun toate aceste condiții?

Cât privește **independența instanței**, aceasta privește două aspecte: independența sa față de celelalte autorități ale statului și independența sa, ori imparțialitatea, față de părțile în proces.

Independența judecătorului față de celelalte autorități ale statului – de executiv în mod deosebit – depinde de modul de numire și de durata mandatului, existența unei protecții contra presiunilor exterioare și de existența unei aparențe de independență.

Trebuie subliniat că unul dintre factorii importanți de apreciere a independenței instanței este cel al aparenței.^[18] Astfel, din hotărârea pronunțată în speța *Campbell și Fell contra Regatului Unit al Marii Britanii (1984)*,^[19] reiese că, în concepția sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră necesar nu numai ca justiția să se realizeze în fapt, ci să existe și toate aparențele din care să reiasă îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru ca judecata să se desfășoare în mod echitabil.

Problema independenței instanțelor judecătorești a făcut necesară și tranșarea problemei existenței organelor administrativ-jurisdicționale.

Într-adevăr, anterior datei revizuirii Constituției, această chestiune a fost supusă în numeroase rânduri judecării Curții Constituționale. Ținând cont de această împrejurare și sintetizând aspectele majore din jurisprudența Curții în această materie, legiuitorul constituant a simțit nevoia ca, între modificările aduse legii fundamentale să se numere și aspectele ce privesc caracterul facultativ al procedurilor jurisdicționale în fața organelor

administrative, astfel încât acestea să nu mai poată fi privite, în nici o manieră, ca un obstacol pentru liberul acces la justiție.

Iată câteva dintre deciziile anterioare revizuirii Constituției prin care Curtea Constituțională, tranșând această problemă, a afirmat preeminența liberului acces la justiție în raport cu existența procedurilor administrativ-jurisdicționale:

Într-una dintre soluțiile sale de referință, Decizia nr.1/1994,^[20] Curtea Constituțională a statuat că existența unor proceduri în fața unor organe administrative cu atribuții jurisdicționale nu poate fi privită ca un obstacol pentru accesul la justiție atâta vreme cât hotărârile acestora sunt supuse controlului judecătoresc al instanței de contencios administrativ sau al altei instanțe competente dintre cele prevăzute de art.125 din Constituție. Potrivit acestor dispoziții constituționale, *“Justiția se înfăptuiește de Curtea Supremă de Justiție și de celelalte instanțe judecătorești prevăzute de lege”*.^[21]

Respectând aceeași viziune asupra problemei, în Decizia nr.64/1994,^[22] s-a arătat că magistrații Curții de Conturi nu sunt judecători în sensul constituțional al termenului, iar activitatea jurisdicțională exercitată de aceștia este de natură administrativă și nu judiciară.^[23] Astfel, Curtea Constituțională a decis că art.1 alin.(1) din Legea nr.94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi era neconstituțional, în măsura în care acesta conferea Curții de Conturi caracterul de *“organ suprem”* cu privire la activitatea jurisdicțională desfășurată de aceasta. S-a arătat în acest sens că *“nici o lege nu poate îngredi dreptul persoanei de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime”* și în consecință, Curtea de Conturi nu putea reprezenta unicul organ cu atribuții de jurisdicție financiară.^[24]

În speța *Le Compte, Van Leuven și De Meyere contra Belgiei (1981)*^[25] Curtea Europeană a Drepturilor Omului a admis că rațiuni de flexibilitate și eficiență, care sunt deplin compatibile cu protecția drepturilor omului, pot justifica o intervenție prealabilă a unor organe administrative sau profesionale sau a unor organe jurisdicționale care nu întrunesc în totalitate cerințele impuse de art.6 pct. 1 din CEDO. În speța *Albert și Le Compte contra Belgiei (1983)*, Curtea a revenit însă asupra problemei cu următoarele precizări: *“în asemenea circumstanțe Convenția cere cel puțin aplicarea unuia dintre cele două sisteme: fie organele jurisdicționale se supun ele însele cerințelor art.6 pct.1, fie nu întrunesc aceste condiții, dar sunt subiectele unui control subsecvent de către un organ jurisdicțional care are deplină jurisdicție și respectă toate garanțiile art.6 pct.1.”* Aceasta înseamnă că, dacă o contestație împotriva unui act administrativ se adresează, potrivit legii, unui organ administrativ, nu se încalcă art.6 pct.1, cu condiția însă ca, într-o ultimă fază, să existe posibilitatea supunerii cauzei unei instanțe judecătorești care întrunește condițiile mai sus amintite din Convenție. De asemenea, în cazul *De Cubber contra Belgiei (1984)*, Curtea de la Strasbourg a statuat și că accesul la justiție se consideră înfăptuit doar dacă apelul la instanța judecătorească se face în ultima fază a acțiunii. Această ipoteză s-a considerat a fi aplicabilă însă numai acelor cazuri în care, potrivit reglementărilor naționale, procedurile nu au caracter civil sau penal, ci disciplinar sau

administrativ și, mai mult, decizia nu provine de la ceea ce, potrivit legii naționale, se consideră a fi *“instanțe în sensul clasic”*. Dacă, însă, acțiunea este susceptibilă de a fi clasificată ca fiind civilă sau penală, atât în virtutea Convenției, cât și a dreptului intern al unui stat și organul care hotărăște asupra ei este calificat ca o *“instanță judecătorească”*, atunci acest organ trebuie să întrunească cerințele art.6 pct.1 indiferent dacă decizia este sau nu supusă atacului. ^[26]

Considerații asemănătoare au fundamentat și decizia Curții Constituționale relativ la propunerea inițială de revizuire a Constituției ca, prin prevederile viitoare ale Constituției, hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii să fie luate prin vot secret și să nu poată fi atacate la instanțele judecătorești. S-a considerat că această dispoziție se află într-un raport antinomic cu prevederile art.21 alin.(1) din Constituție. Astfel, Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, în secții și în plen, în domeniul jurisdicției disciplinare a judecătorilor și procurorilor, fără votul ministrului justiției și al procurorului general, potrivit procedurii stabilite prin legea sa organică. Această propunere constituțională nu poate interzice însă accesul liber la justiție al persoanei judecate de această *“instanță”* extrajudiciară, fără încălcarea prevederilor art.6 pct.1 din CEDO.

Dispozițiile actuale ale Constituției, așa cum apar acestea în urma revizuirii legii fundamentale, prevăd că jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite. Curtea Constituțională a statuat^[27] că *“interpretarea caracterului facultativ al acestor proceduri trebuie să fie în sensul că cel îndreptățit se poate adresa, fie organului administrativ-jurisdicțional, fie direct instanței de judecată. Cu toate acestea, odată aleasă calea administrativ-jurisdicțională, aceasta trebuie urmată până la capăt, după care, în condițiile legii, partea se poate adresa instanței de judecată în temeiul dreptului de acces la justiție prevăzut de art.21 din Constituție.”*

Păstrând aceeași poziție, de afirmare și susținere a liberului acces la justiție, Curtea Constituțională a participat la clarificarea statutului procurorului și a actelor emise de acesta. Astfel, punându-se în discuție dreptul celui vătămat prin actele procurorului de a se adresa instanței judecătorești, Curtea a statuat, prin Decizia nr.486/1997,^[28] că art.278 din Codul de procedură penală este constituțional numai în măsura în care interpretarea sa este în sensul că nu oprește persoana nemulțumită de soluționarea plângerii împotriva măsurilor sau actelor efectuate de procuror ori efectuate pe baza dispozițiilor date de acesta și care nu ajung în fața instanțelor judecătorești, să se adreseze justiției în temeiul art.21 din Constituție, care urmează să se aplice în mod direct. ^[29] Această soluție s-a fundamentat și pe concepția Curții exprimată în Decizia nr.73/1996 ^[30] potrivit căreia, Ministerul Public reprezintă o magistratură specială, care nu îndeplinește atribuții de natură jurisdicțională, deși conform Constituției face parte din *“autoritatea judecătorească”*. Astfel, s-a arătat cu acel prilej, *“în sensul prevederilor art.131 alin.(1) din Constituție, procurorii își desfășoară activitatea «sub autoritatea ministrului justiției», organ esențialmente executiv, fiind, pe cale de consecință, ei înșiși agenți ai autorității executive”*.

De altfel, aceleași argumente le întâlnim și în hotărârea pronunțată în speța *Vasilescu contra României* (1998),^[31] prilej cu care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a analizat statutul procurorului și a conchis că acesta nu întrunește cerințele pentru a fi considerat o instanță în sensul art.6 pct.1 din Convenție, deoarece nu sunt îndeplinite condițiile de independență prevăzute de acesta.

Așa cum am arătat, instanța trebuie să își dovedească independența nu numai față de celelalte autorități ale statului, dar și față de părțile în proces. Ea trebuie să fie, în consecință, **imparțială**. Acest aspect se apreciază, în fapt, prin raportare la atitudinea subiectivă a judecătorului față de părți și observarea împrejurării dacă în speță există motive pentru a favoriza una dintre părți. Aceste cerințe au fost reținute, de altfel și în speța *Piersack contra Belgiei* (1982),^[32] prilej cu care Curtea de la Strasbourg a pus accentul pe necesitatea asigurării unei instanțe imparțiale într-o societate democratică.

De asemenea, exigențele art.6 pct. 1 se referă la **reglementarea prin lege a existenței, competenței și procedurii instanțelor judecătorești**.

Aceleași prevederi ale Convenției cer ca instanța să aibă **competența de a “hotărî”**, de a da o soluție în spețele ce îi sunt înaintate spre soluționare, fie acestea în materie penală sau civilă. Cu alte cuvinte, instanța judecătorească trebuie să fie în măsură a aprecia ansamblul de elemente, în fapt sau în drept, care conduc la soluția litigiului. Astfel, în speța *Sporrong contra Suediei* (1982),^[33] Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că, date fiind atribuțiile Curții administrative supreme, care nu putea exercita, la acea dată, decât un control redus asupra măsurilor administrative care permiteau exproprierea, nefiind competentă să decidă asupra fondului cauzei, această instanță nu putea fi considerată o instanță judecătorească în sensul art.6 pct.1.

Problema accesului liber la justiției și a dublului grad de jurisdicție

O interpretare a dispozițiilor constituționale ale art.21, în spiritul pe care Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale îl conferă principiul liberului acces la justiție prin art.6 pct.1,^[34] relevă faptul că, exceptând situația cauzelor penale, dreptul de a ataca o hotărâre judecătorească nu reiese nici explicit, dar nici implicit din prevederile amintite ale Convenției. De altfel, acest aspect a fost constatat, în jurisprudența sa,^[35] și de Curtea Constituțională care a invocat în sprijinul acestei soluții faptul că, pe de o parte, art.21 din Constituție nu prevede un asemenea drept, iar pe de altă parte că, potrivit prevederilor constituționale ale art.125 alin.(3) și art.128, competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt stabilite prin lege căreia părțile interesate și Ministerul Public trebuie să i se supună în exercitarea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești.

În același sens, Curtea a reținut și că accesul liber la justiție nu presupune accesul la toate căile de atac și instanțele judecătorești prevăzute în Constituție.^[36] Într-adevăr, așa cum s-a reținut în Decizia nr.1/1994, prin instituirea unor proceduri speciale pentru

situații speciale, inclusiv în ceea ce privește exercitarea căilor de atac, legiuitorul nu face decât să se supună prevederilor constituționale ale art.125 alin.(3) și art.128 din Constituție. Astfel fiind, nu se poate susține că asemenea proceduri împiedică accesul la justiție, câtă vreme toți cei interesați au posibilitatea neîngrădită de a utiliza aceste proceduri, în formele și modalitățile instituite de lege.

Cu toate acestea, Curtea de la Strasbourg consideră că, în măsura în care dreptul de a ataca o hotărâre judecătorească este prevăzut în legislația unui stat parte la Convenție, instanța de apel este chemată, conform aceluiași prevederi din Convenție, să soluționeze cauza, respectând toate condițiile instituite de art.6 pct.1. ^[37] Această ipoteză nu este aplicabilă însă și atunci când cauza este adusă în fața instanței constituționale și privește exclusiv aspecte legate de constituționalitate, fază care nu presupune o soluționare a cauzei în sensul prevăzut de art.6 din Convenție. ^[38]

Luând în considerare că în unele sisteme de drept, cel față de care s-a pronunțat o hotărâre de condamnare în primă instanță este considerat ca fiind o persoană condamnată, deși procesul se mai află în curs, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că o asemenea hotărâre nu poate fi considerată ca respectând cerințele art.6 din Convenție atâta vreme cât verdictul de achitare sau condamnare nu a devenit definitiv. ^[39] Aceasta înseamnă că, deși art.6 nu prevede el însuși în mod expres dreptul la dublul grad de jurisdicție în materie penală, drept la care se referă însă art.2 din Protocolul nr.7 la Convenție, acțiunea aflată în calea de atac face parte din procesul de soluționare a cauzei și trebuie în consecință să respecte standardul minim fixat de art.6.

De altfel, Curtea Constituțională din România, preluând concepția Convenției pentru apărarea omului și a libertăților fundamentale și a Protocoalelor adiționale acesteia, a afirmat și ea, în jurisprudența sa, ^[40] existența dreptului la un dublu grad de jurisdicție în materie penală, drept ce decurge din reglementarea internațională mai-sus amintită.

**Patricia IONEA,
Magistrat-asistent stagiar
la Curtea Constituțională**

^[1]Louis-Edmond PETTITI, Emmanuel DÉCAUX, Pierre-Henri IMBERT, *La Convention Européenne des droits de l'homme*; Ed.Economica, Paris, 1999, p.240.

^[2]Vincent BERGER, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, Ed. R.A.“Monitorul Oficial”, 1997, p.131.

^[3]A.H.ROBERTSON, J.G.MERRILLS, *Human Rights in Europe*, Third edition, Manchester University Press, Manchester and New York, 1996, p.87.

^[4]Ioan MURARU, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Actami, București, 1997, p.205.

^[5]Louis-Edmond PETTITI, Emmanuel DÉCAUX, Pierre-Henri IMBERT, *op.cit.*, p.243.

^[6]Vincent BERGER, *op.cit.*, p.77.

^[7]Vincent BERGER, *op.cit.*, p.144.

^[8]Louis-Edmond PETTITI, Emmanuel DÉCAUX, Pierre-Henri IMBERT, *op.cit.*, p.243.

^[9]Vincent BERGER, *op.cit.*, p.160.

^[10] **J.L.CHARRIER**, *Code de la Convention européenne des droits de l'homme*, Ed. Litec, Paris, 2000, p.103.

^[11] **Vincent BERGER**, *op.cit.*, p.134.

^[12] A se vedea Decizia nr.18 din 29 ianuarie 1997, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.148 din 10 iulie 1997.

^[13] Trebuie observat că Legea nr.146/1997 privind taxele judiciare de timbru consacră în art.21 posibilitatea Ministerul Finanțelor de a acorda scutiri, reduceri, eşalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru. Cu toate acestea, nu puține sunt cazurile în practică în care prevederile unor acte normative dau încă naștere unor vii discuții ce privesc respectarea liberului acces la justiție.

^[14] Decizia nr.40 din 29 ianuarie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.229 din 16 martie 2004.

^[15] **J.L.CHARRIER**, *op.cit.*, p.104.

^[16] **Louis-Edmond PETTITI, Emmanuel DÉCAUX, Pierre-Henri IMBERT**, *op.cit.*, p.259.

^[17] A se vedea secțiunea privind sfera de aplicare a principiului liberului acces la justiție.

^[18] **Louis-Edmond PETTITI, Emmanuel DÉCAUX, Pierre-Henri IMBERT**, *op.cit.*, p.260.

^[19] **Vincent BERGER**, *op.cit.*, p.180.

^[20] Decizia Plenului Curții Constituționale nr.1 din 8 februarie 1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.69 din 16 martie 1994.

^[21] În urma revizuirii și republicării Constituției, dispozițiile art.125 au fost modificate și completate, primind, de asemenea, și o nouă numerotare. Astfel, în prezent, se regăsesc în conținutul art.126.

^[22] Decizia nr.64 din 2 iunie 1994, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.177 din 12 iulie 1994.

^[23] Această decizie nu mai reprezintă decât un interes pe care l-am putea numi istoric având în vedere că, în urma revizuirii Constituției, Curtea de Conturi a pierdut atribuțiile sale juridictionale. Sunt de reținut însă fundamentele acestei decizii.

^[24] Ca urmare a acestei decizii a Curții Constituționale, Legea nr.77 din 31 ianuarie 2002 pentru modificarea și completarea Legii nr.94/1992, a restrâns caracterul de "organ suprem" al Curții de Conturi, doar cu privire la atribuțiile acesteia privind controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public. Această observație o considerăm utilă pentru a sublinia importanța pe care legiuitorul român a înțeles să o acorde deciziilor Curții Constituționale.

^[25] **Vincent BERGER**, *op.cit.*, p.156.

^[26] **R.St.MACDONALD, F.MATSCHER, H.PETZOLD**, *The European System for the Protection of Human Rights*, Ed.Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 1993, p.373.

^[27] Decizia nr.411 din 4 noiembrie 2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.925 din 23 decembrie 2003.

^[28] Decizia nr.486 din 2 decembrie 1997, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.105 din 6 martie 1998.

^[29] Ținându-se cont de această decizie a Curții, prin modificările aduse Codului de procedură penală de Legea nr.281/2003 privind modificarea și completarea Codului de procedură penală și a unor legi speciale, s-a introdus art.278¹ care prevede expres accesul la instanța judecătorească împotriva rezoluțiilor sau a ordonanțelor procurorului de neprimire în judecată.

^[30] Decizia nr.73 din 4 iunie 1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.255 din 22 octombrie 1996.

^[31] *Hotărâri ale Curții Europene A Drepturilor Omului*, Ed.Polirom, Iași, 2000, p.554.

^[32] **Vincent BERGER**, *op.cit.*, 1997, p.171.

^[33] **Vincent BERGER**, *op.cit.*, p.481.

^[34] **R.St.MACDONALD, F.MATSCHER, H.PETZOLD**, *op.cit.*, p.371.

^[35] A se vedea Decizia nr.73 din 4 iunie 1996, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.255 din 22 octombrie 1996.

^[36] Decizia nr.66 din 14 aprilie 1997, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.377 din 24 decembrie 1997.

^[37] În acest sens, speța *Delcourt contra Belgiei (1970)*.

^[38] În acest sens, speța *Sramek contra Austriei (1984)*, **Vincent BERGER**, *op.cit.*, 1997, p.164.

^[39] *Delcourt contra Belgiei (1970)*.

^[40] Decizia nr.99 din 23 mai 2000, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.389 din 21 august 2000.